

DE HANDEL IN MEEKRAP TE ROTTERDAM IN DE ACHTTIENDE EEUW

DOOR J. LOUWMAN

ROTTERDAM stond in de 17de eeuw als handelsstad in de schaduw van Amsterdam, de generale stapelmarkt, waar de producten uit alle windstreken samensroomden. Ook in de 18de eeuw, toen de stapelmarkt achteruitging door de directe handelsbetrekkingen, bleef Amsterdam een overheersende positie innemen. Het was dan wel niet meer de generale stapelmarkt, maar toch nog steeds de overschottenmarkt, waar al die goederen heengingen, die geen directe afzet konden vinden. Bovendien was de stad nog altijd de markt voor de Indische producten, dank zij het monopolie van de Oostindische Compagnie, dat wel ont-doken werd, maar toch een hoogwaardige goederenstroom naar Amsterdam leidde.

Naast de stad aan het IJ had Rotterdam echter een eigen functie. Het was allereerst de marktstad voor een groot deel van Holland en Zeeland, en ook voor delen van Brabant en Gelderland. Agrarische producten stroomden uit deze gebieden naar Rotterdam en gaven aanleiding tot een belangrijke export. Omgekeerd voorzag Rotterdam door zijn import deze streken van waren van overzee. Onder de agrarische exportproducten kunnen wij de meekrap uit Zeeland en van de Zuidhollandse eilanden rekenen.

In de tweede plaats had Rotterdam een aanzienlijke handel op Frankrijk, Engeland en Duitsland. Door haar ligging aan de scheepvaartweg naar het Rijngebied, tegenover Engeland en dicht bij Frankrijk, was Rotterdam de aangewezen plaats voor de uitwisseling van producten tussen genoemde drie landen. Uit Engeland haalde men Westindische en Amerikaanse producten als suiker en tabak; voorts producten van mijnbouw en industrie: kolen, lood en manufacturen en ten slotte veeteeltproducten uit Ierland. Uit Frankrijk vloeide jaarlijks een stroom van wijn naar de Rotterdamse pakhuizen. De doorvoer naar het Rijngebied was zeer belangrijk voor Rotterdam.

Wij stelden deze twee kanten van de Rotterdamse handel

31 Huis aan den Toerijstuin. De gevelsteen stelt een meekrapbaal voor.

tegenover elkaar om de plaats, die de meekraphandel innam, duidelijk te maken. De handel deed de meekrap in Rotterdam samenstromen en vandaar werd het product grotendeels geëxporteerd naar de omliggende landen. Ook het binnenlands verbruik was echter van belang. In Rotterdam waren een aantal ververijen, zowel lijnwaadververijen als lakenververijen, die niet alleen voor de eigen weverij, maar ook voor een talrijke clientèle in de provinciën Holland, Zeeland, Brabant en Gelderland werkten¹⁾. Ook de Leidse ververijen waren natuurlijk grote afnemers.

Alvorens ons nu verder in de meekraphandel te verdiepen is het wellicht wenselijk onze blik een ogenblik te richten naar de Zeeuwse en Zuidhollandse eilanden, waar de meekrap verbouwd en bereid werd. Dit alles is immers reeds geruime tijd geschiedenis en bij velen niet bekend.

De meekrapplant is een wortelgewas, dat waarschijnlijk afkomstig is uit Voor-Azië, doch reeds in oude tijden in Europa verbouwd werd. Wanneer de meekrap in ons land is ingevoerd, is onbekend, maar in de late middeleeuwen heeft Zeeland reeds een dominerende positie in de wereldproductie van meekrap. Vooral Schouwen was in later tijd bekend om de goede kwaliteit van zijn product, hetgeen wellicht te danken was aan de strenge keuring te Zierikzee, die ingesteld werd door Philips den Goede in 1444 en ook vastgelegd werd in een privilege van Karel den Vijfde van 1531.

In warme streken, zoals in Zuid-Frankrijk, werd de meekrap gezaaid. In ons land echter zette men kiemen, die van oudere planten werden afgescheurd. Dit kiemen zetten gebeurde in Mei, nadat het land zwaar bemest en diep omgeploegd was. Gedurende de zomer moesten de bedden vrij van onkruid gehouden worden en tegen de winter werden ze opgehoogd om grotere ontwikkeling van de wortels te krijgen. Pas in het tweede of derde jaar werden de wortels geoogst. Dit oogsten of „meedelfen” was een zwaar en moeilijk werk, daar de broze wortels diep in de grond zaten en met zorg uitgegraven moesten worden.

Nadat de wortels uitgegraven waren, liet men ze enige

1) R. Bijlsma, Rotterdams Welvaren, p. 117.

tijd op het land liggen, totdat ze taai geworden waren en niet meer zo gemakkelijk braken. Dan was de tijd gekomen voor het vervoer naar de „meestoven” om daar „gereed” te worden. Deze bewerking bestond hoofdzakelijk in drogen en stampen, zodat men een poeder als eindproduct verkreeg. De eerste droging geschiedde in de toren, een gebouw met een aantal zolders boven elkaar, waarop de wortels uitgespreid werden. Onderin bevond zich een stookplaats, vanwaar een groot aantal kanalen de warmte naar de zolders geleidde. Na deze droging werd de meekrap gedorst en gezeefd. Hierbij braken de wortels in stukjes en werd de aarde, die er nog aankleefde, eraf geslagen. Ook liet het buitenste van de wortels los en dit gaf een eerste afval, „mul” genaamd.

Soms werd de meekrap in de nu verkregen vorm verkocht; het product werd dan racin genoemd. Dit zijn dus stukjes wortel. Meestal volgde echter een verdere bewerking. De meekrap ging naar de ast of eest om nog beter gedroogd te worden en werd daarna in het stamphuis tot poeder gestampt. In het stamphuis bevond zich een rosmolen, die zware essenhouten stampers in beweging bracht, voorzien van ijzeren voeten. Pas in de 19de eeuw werd deze primitieve wijze van stampen vervangen door maalinrichtingen.

Bij de pulverisatie ontstonden verschillende soorten meekrap:

1. Onberoofde. Deze soort verkreeg men door de wortel in zijn geheel te verstampen en dan in vaten of balen te verpakken.

2. Twee en één. Onder het stampen brak het buitenste deel van de wortels eerst. Door ziften werd dit afgescheiden en afzonderlijk gestampt. Het product hiervan heette gemene meekrap, kortweg „gemene”. Het product van het binnenste der wortels werd krap of „crappe” genoemd. Daar het binnenste der wortels de meeste rode verfstof bevatte, was dit de beste soort. De uitdrukking twee en een duidt op de verhouding van beide soorten: twee delen krap en een deel gemene.

3. Eén en één. Als twee en een, doch de helft gemene en de helft krap.

4. Mullen. Dit was de afval, zoals we reeds hiervoor zagen.

Deze slechte kwaliteiten kwamen ook wel voor onder de namen korte mee en bullioen.

Van het bereiden of „reden” hing zeer veel af. Vooral de droger had een verantwoordelijke taak; hij was de bedrijfs-leider van de meestoof. Het reden was een verlengstuk van de landbouw en werd door de boeren coöperatief verzorgd. Ik meen, dat we een parallel kunnen trekken met de tegenwoordige coöperatieve aardappelmeelfabrieken, hoewel de juridische vorm niet die van coöperatie, maar die van eenvoudige maatschap was. Economisch bezien kunnen we echter van coöperatie spreken, omdat, voorzover mij bekend, de participanten allen meekrapverbouwers waren. Het benodigde kapitaal was niet zo groot, dat men hulp van buitenstaanders nodig had.

Deze maatschappen bestonden gewoonlijk uit 16 hoofdparticipanten, die ieder een stem op de vergadering mochten uitbrengen. Een ingewikkelde regeling van de verhouding was niet nodig, want bedrijfsrisico's bestonden er praktisch niet. De bewerking geschiedde n.l. tegen loon, de meekrap bleef eigendom van de boeren. Het motief om een maatschap te vormen ligt dus niet in de grote risico's, zoals dat bij de zeevaart het geval was, waar men soortgelijke vennootschappen, partenrederijen, aantrof. Het motief lag in het bijeenbrengen van het kapitaal.

Eenmaal per jaar vond de stoofrekening plaats. Dit was een vergadering van de participanten met een feestelijk karakter. Het bedrijfsoverschot werd onder de leden verdeeld en bovendien genoten zij een overvloedige maaltijd.

Als de meekrap de stoof verliet, was zij klaar om door de ververs gebruikt te worden. Het poeder leverde een rode verf op, die vanouds in onze draperiesteden gebruikt werd. Meekrap werd echter niet alleen gebruikt voor het verven van rode kleuren, maar ook ter verkrijging van zwart, taneet en paars. De meekrap-zwartververij bestond destijds uit een dubbel proces: eerst blauw verven met wede of indigo en daarna rood. In de middeleeuwen nam deze methode een voorname plaats in, doch in de 17de eeuw is het gebruik van meekrap in de zwartververij van steeds minder betekenis geworden. In plaats van meekrap ging men steeds meer ijzer-

zouten en looistoffen gebruiken, waarmede men langs directe weg zwart kon verkrijgen¹⁾. Paars verkreeg men ook door een blauwe ondergrond met meekrap over te verven. De ondergrond was dan echter lichter. Taneet was een rood-bruine kleur, die men verkreeg door de paarse kleur nog eens met braziliehout te bewerken.

Na deze inleiding zullen we ons eigenlijke onderwerp aanvatten, en Rotterdam beschouwen als het voornaamste centrum van de handel in meekrap. Het voorgaande is gebaseerd op de in de literatuuropgave genoemde werken; het nu volgende berust hoofdzakelijk op oorspronkelijke bronnen.

Het Gedenkboek van de Kamer van Koophandel te Rotterdam bevestigt, dat het grootste deel van de meekrap te Rotterdam werd verhandeld: „Bezien wij de stad eerst als middelpunt van de binnenlandse handel in granen, erwten, bonen, vlas, zaad, meekrap, boter, kaas, leer en al wat het platteland verder kon leveren. Drie vierden van de gehele oogst aan meekrap, een zesde tot een vierde van die aan vlas, werden jaarlijks op de Rotterdamse markt verhandeld.”

Voor het jaar 1753 werd een statistiek van in- en uitvoer opgemaakt, ontleend aan de gegevens van de Admiraliteiten, die belast waren met de inning van convooien en licenten²⁾. Daar het een publiek geheim was, dat hierbij veel gefraudeerd werd, zijn deze cijfers waarschijnlijk niet geheel zuiver en zal de export in werkelijkheid groter geweest zijn. De uitvoer van meekrap uit het ressort van de Admiraliteit van de Maas bedroeg in totaal 2.012.395 pond ter waarde van f 420.532,—. Dit bedrag wordt slechts door een klein aantal producten overtroffen, zodat blijkt, dat meekrap onder de belangrijke exportproducten thuishoorde. We moeten echter bedenken, dat deze cijfers niet alleen betrekking hebben op Rotterdam, doch dat ook de uitvoer van Dordrecht en een aantal kleinere plaatsen erbij inbegrepen was.

Ook Amsterdam had uitvoer van meekrap: in 1753 bedroeg deze 1.048.818 pond, dus aanzienlijk minder dan die van

1) W. L. de Nie: Noordnederlandsche Textielververij, blz. 212.

2) Medegedeeld door P. J. Dobbelaar in Econ.-Hist. Jaarboek dl. VII.

Rotterdam¹⁾. Bovendien werd deze meekrap grotendeels eerst in Rotterdam verhandeld, zoals wij nog zullen zien, zodat de totale meekraphandel van Rotterdam veel groter was dan de uitvoercijfers zeggen.

In de loop van de 18de eeuw is de omvang van de export nog aanzienlijk toegenomen, ja, zelfs meer dan verdubbeld. Rotterdam behield ook in deze tijd de leiding, hoewel de verhouding iets ongunstiger werd. Voor de jaren 1789 tot 1792 kunnen we een vergelijking maken:

	Rotterdam ²⁾	Amsterdam ³⁾	
1789	3618	1842	× 1000 pond.
1790	4177	2568	
1791	4251	2976	
1792	3679	2997	

In de richting van de export vond een belangrijke verschuiving plaats: de afzet in Frankrijk nam tegen het einde van de 18de eeuw sterk af, doordat men zich daar op eigen productie toegelegd had. Daarentegen nam de afzet in Engeland enorm toe, zodat dit land verreweg de grootste afnemer werd.

In het Museum van Oudheden bevindt zich een aardige illustratie van de meekraphandel. Het is een schilderij van een onbekenden schilder, waarop een onderdeel van de Rotterdamse beurs is afgebeeld. Een koopman is in onderhandeling met twee landlieden over de koop van meekrap, waarbij men het niet eens blijkt te zijn, te oordelen naar de drukke gebaren. De landlieden kunnen landbouwers uit Zeeland of van de Zuidhollandse eilanden zijn. Voorts zien we nog enkele personen, waaronder waarschijnlijk een makelaar en twee bedienden van den koopman, die bezig zijn monsters uit een vat meekrap te nemen en deze op de gebruikelijke manier te onderzoeken, n.l. door wat van het poeder op een

1) L. v. Nierop in het 13de Jaarboek van het Genootschap Amstelodamum (1915).

2) Rijksarchief, Arch. van de Admiraliteiten, inv. no. 693. Deze cijfers werden mij verstrekt door Dr. Niermeyer.

3) L. v. Nierop, als boven.

zwart plankje uit te strijken en het dan nauwkeurig te bekijken. Het schilderij dateert uit 1737¹⁾.

Op dit schilderij zien we, dat de kooplieden in direct contact kwamen met de boeren. De gebruikelijke gang van zaken was echter, dat in Rotterdam wonende factoors als tussenschakel fungeerden. Zij ontvingen de meekrap in commissie en verkochten deze aan kooplieden te Rotterdam en Amsterdam. Hun positie was dus die van commissionair, doch tevens oefenden zij een vertrouwensfunctie uit, doordat zij als experts optraden. Dit alles blijkt zeer duidelijk uit een adres van een groot aantal Rotterdamse en Amsterdamse kooplieden uit het jaar 1698, gericht tot de factoors te Rotterdam, waarin zij klagen over het „qualijk reeden van de meede, zelfs met vermenging van kley, sand en andere vuyligheden”²⁾. De kooplieden beroepen zich op klachten van ververs en van kooplieden uit het buitenland: Engeland, Frankrijk, Duitsland en Hamburg. Met Duitsland bedoelde men blijkbaar het Rijngebied. Door de vervalsing, zo zeggen zij, ontstaan vele processen en men is gedwongen toe te stemmen in grote rafacties. Er fungeerden dus blijkbaar ook rafactiemeesters, evenals in de tabakshandel. Ik vond een ongedateerd verzoekschrift van Samuel Steenlack, gericht aan het stadsbestuur, waarin hij verzoekt om aangesteld te worden tot rafactiemeester van campesiehout, smak en andere verfwaren. De naam van Samuel Steenlack komt voor onder de bovengenoemde adressanten; hij was dus meekraphandelaar en onder de andere verfwaren is waarschijnlijk de meekrap begrepen.

De factoors werden door de kooplieden geëmployeerd „om de regte valeur van de balen off vaten meede uyt het monster te examineren en naer zijnen waerdij aen de cooplyuden de prijse volgens de marct op te geven”. Zij waren dus de experts voor dit product en derhalve verzochten de kooplieden hun om ieder vat of iedere baal, die zij in consignatie gezonden kregen, nauwkeurig te onderzoeken en na te gaan of er geen kwade practijken gepleegd waren, „opdat meenigen onkundigen en buytenlandigen coopman door zoo-

1) Ik werd door Prof. Dr. Z. W. Sneller op dit schilderij attent gemaakt.

2) Gem.-arch. Rotterdam, Not. Prot. 1631/98.

daenige vervalschinge niet langer bedrogen mogen worden”.

De adressanten waren voorts van plan aan de factoors geen betalingen te doen, „tenzij zij van hunne bevindinge en examen van yder vat opregte verklaringe sullen hebben gegeven en bovendien henselven voor de vergoeding off rafactie van zoodanighe vervalsinge cautionarissen hebben gestelt”.

Deze klacht over vervalsing staat niet alleen; het is een klacht, die voortdurend gehoord wordt. Ondanks de keuringen, ingesteld door de overheid (wij vermeldde reeds die van Zierikzee, doch ook andere plaatsen als Goes, Bergen op Zoom, Brielle en Reimerswaal hadden verplichte keuringen), kwam er blijkbaar vervalste en onzuiver gereede meekrap in de handel. Een landelijke verordening, hoezeer ook gewenst, is niet tot stand gekomen vóór 1806, toen de Ordonnantie omtrent de meekrapbereiding en negotie van de Bataafse Republiek uitgevaardigd werd. Zodoende waren er waarschijnlijk streken, die zich aan de keuring konden onttrekken.

In 1696 klagen een aantal kooplieden bij de Vroedschap van Rotterdam, dat de meekrap niet meer van de oude kwaliteit is ¹⁾. Zij besluiten daaruit, dat de mee niet meer zo zuiver gereed wordt en vermengd wordt met zand of klei, of dat de balen, na de stoof verlaten te hebben, vervalst worden. Zij wijzen erop, „dat het verlies van desen handel soude wesen van een onbedenckelijke groot importantie voor dese landen in het gemeen en voor dese stad (Rotterdam) in het bijzonder, ten aensien de gemelte verw is een product van deze provincie en van Zeeland, en den handel in dese verwe een van de voornaemste gestabileerde negotie in dese stad is, en sulx dese stad ten uystersten daer aen is gelegen, dat de meede in generley wijze werde vervalst, en particulierlijk geconserveert werde de reputatie van de mee, die uyt dese stad elders werd versonden”.

Als we aannemen, dat de opstellers van dit rekwest niet al te zeer overdrijven, kan men hieruit opmaken, dat de handel in meekrap tegen het einde van de 17de eeuw voor Rotterdam zeer belangrijk was. Men verzoekt vervolgens het

1) Gem.-arch. Rotterdam. Res. v. d. Vroedschap, 1696 fol. 21.

stadsbestuur stappen te doen tot het tot stand brengen van een algemeen plakkaat, uit te vaardigen door de Staten-Generaal. Het stadsbestuur doet zijn best en brengt de zaak in de Staten van Holland, doch de gewenste regeling is niet tot stand gekomen ¹⁾).

Op 16 Maart 1697 vaardigde de stad Leiden een ordonnantie uit „naar het exempel van andere naburige steden” met het doel onzuivere en vermengde meekrappen uit de stad te weren. Als de ververs meekrap ontvingen, moesten zij deze eerst in hun verfketels beproeven en wanneer daarbij van vervalsing bleek, moesten zij de burgemeesters daarvan in kennis stellen ²⁾).

Het vermengen met aarde was niet steeds aan opzet te wijten, doch kon ook het gevolg zijn van onzorgvuldige bereiding. Een zeker percentage aan aarde was nooit te vermijden en de keuringsvoorschriften hielden daar ook rekening mee: steeds werden de hoeveelheden aarde opgegeven, die de meekrap mocht bevatten. De krap mocht niet meer dan 2 pond aarde op de honderd pond bevatten, onberooft niet meer dan 8 en gemene niet meer dan 12. Aldus bepaalden de Zeeuwse plakken en de ordonnantie van 1806. De oudere plaatselijke voorschriften weken hier slechts weinig van af.

Zoals in andere takken van handel werden ook in de meekraphandel de partijen tot elkaar gebracht door makelaars. Deze zijn van de genoemde factoren te onderscheiden, doordat zij niet op eigen naam handelden, maar slechts een tegenpartij zochten voor hun opdrachtgevers. Men onderscheidde makelaars en pondgaarders. De pondgaarders dienden de handel in granen en zaden; in alle andere takken van handel sprak men van makelaars. De Rotterdamse „Ordonnantie op het stuk van de makelaars en de pondgaarders” van 1730 zegt, dat ten aanzien van de meekrap de dienst zowel door makelaars als door pondgaarders kon worden waargenomen. Het makelaardijloon bedroeg:

1) Res. Staten v. Holland, 21 Juli 1696.

2) Posthumus, Bronnen voor de geschiedenis der Leidsche textielnijverheid, dl. V, no. 65.

„Meekrappe en onberoofde de hondert pond . . . 2 st.
Mulle de hondert pond 1 st.”

Op 11 September 1685 sloten Adriaan Vos, makelaar te Rotterdam, en Adriaan Maan een overeenkomst van maatschap, met het doel de makelaardij in meekrap uit te oefenen¹⁾. Bij de verdeling van de winsten en provisiën zou Adriaan Vos vijf jaar lang een bedrag van 500 Carolusguldens van 20 stuivers en het zesde jaar 200 gelijke guldens vooruit krijgen. De rest werd gelijkelijk verdeeld. Adriaan Vos kreeg deze extra som „in consideratie van de coop van zijn voors. makelaerdijschap”. Het blijkt dus, dat een makelaardijschap in meekrap grote waarde had. Gezien de lage provisie van 2 stuivers per honderd pond moest er heel wat meekrap verhandeld worden, eer men deze 500 gulden per jaar verdiend had en men aan verdeling toe was. Om 500 gulden te verdienen met een provisie van 2 stuivers per 100 pond was reeds een omzet nodig van 500.000 pond (de mullen buiten beschouwing gelaten; deze zouden de hoeveelheid nog vergroten).

Ook hier dus een bewijs, dat in Rotterdam grote quantiteiten meekrap verhandeld werden; waarschijnlijk veel meer dan het uitvoercijfer van 1753 (ruim 2 miljoen pond) aangeeft.

De prijs van de meekrap was aan sterke fluctuaties onderhevig. Wij beschikken over de prijzen van gemene meekrap aan de Amsterdamse beurs in de loop van de 18de eeuw²⁾. Er kan geen bezwaar tegen zijn deze als uitgangspunt te nemen, want de prijzen te Rotterdam en te Amsterdam zullen wel zeer nauw parallel gelopen hebben.

Wanneer we het prijsbeloop bezien, wordt ons duidelijk, dat de meekraphandel een hachelijke handel was, zoals de Kanter in 1802 schreef. Het beloop doet ons denken aan het moderne conjunctuurverschijnsel, doch we weten, dat in de 18de eeuw van een conjunctuur in moderne zin nog geen sprake was, daar deze samenhangt met de groot-industriële, kapitalistische productiewijze. De schommeling is dan ook waarschijnlijk te wijten aan fluctuaties in de oogsten, politieke

1) Not. Prot. 1128/45.

2) Posthumus, Gesch. v. d. Leidsche Lakenindustrie, d. III, p. 803.

oorzaken en soortgelijke, uit economisch oogpunt bezien externe factoren.

Omdat de volledige lijst wel wat lang is, geven wij hier de noteringen (per 100 pond gemene meekrap) van de jaren met de laagste en de hoogste noteringen:

1703 f 8.83	1761 f 11.50
1718 „ 17.—	1767 „ 33.50
1722 „ 9.—	1774 „ 13.13
1732 „ 15.—	1777 „ 28.42
1738 „ 9.50	1783 „ 12.—
1743 „ 22.50	1788 „ 30.—
1748 „ 13.—	1795 „ 14.29
1756 „ 24.—	

Een enkel woord willen wij nog zeggen over de uitvoer van meekrap naar de naburige landen. Van de uitvoer naar Frankrijk blijkt een en ander uit de notariële protocollen. Vele schepen, waarin meekrap geladen is, hebben St. Valéry als doel van hun reis. Dit was een stadje in Picardië, gelegen aan de Somme. Daar het in de nabijheid van Abbeville lag, waar een belangrijke lakennijverheid gevestigd was, werden er veel verfstoffen heen gezonden, ook uit Amsterdam¹⁾.

In het schip „Johanna”, dat in 1701 op weg naar St. Valéry verongelukte, waren door Thijmen van Schoonhoven en Zoon 10 balen en 8 vaten meekrap ingeladen. De weduwe Coquillion had o.a. 5 balen en 7 vaten meekrap ingeladen. Bij elkaar borg dit schip dus een aanzienlijke partij²⁾.

Op 18 Januari 1720 verklaart Pieter van Schoonhoven, dat hij 2 vaten meekrap naar St. Valéry gezonden heeft in een schip, dat vermist is³⁾.

Vaak werd de meekrap in consignatie gezonden, zodat het risico van de verkoop voor den koopman in Rotterdam was. In 1716 had Jan Verstolk aan kooplieden te Rouaan 12 vaten meekrap in consignatie gezonden, waarvan deze er 6 verkocht hadden. Daar zij zijn wissel geweigerd hadden, eiste hij de opbrengst en het restant van de meekrap op⁴⁾.

1) Jean Pierre Ricard, *Le Négoce d'Amsterdam*, 1723, p. 512.

2) Not. prot. 1616/68.

3) Not. prot. 1520/34.

4) Not. prot. 1513/100.

Frankrijk was tot het laatste kwartaal van de 18de eeuw een belangrijk afzetgebied. Daarna liep deze afzet echter, gelijk hiervoor reeds werd aangeduid, hard terug, door concurrentie van de meekrapcultuur in Zuid-Frankrijk, die daar door een Pers, Jean Althen, geïntroduceerd was. In de 19de eeuw streefde deze cultuur de onze zelfs voorbij, zodat een Nederlands landbouwkundige, I. G. J. van den Bosch, een reis naar Frankrijk moest maken om de techniek aldaar te bestuderen. Zeeland ondervond toen, dat een voorsprong dikwijls omslaat in een achterstand, doordat men vasthoudt aan de oude beproefde methode.

Engeland werd in de tijd, dat de uitvoer naar Frankrijk afnam, verreweg de grootste afnemer. De Kanter zegt in 1802: „De Engelsen alleen ontvangen jaarlijks voor twee miljoen guldens van deze verwstof uit onze handen”. In 1728 verklaren Archibald, John en Isaac Hope, dat zij van Joseph Lacy, koopman in staat van faillissement te Londen, £ 232.4.11 te vorderen hebben wegens levering van „15 hogshead off madder” (= meekrap). Dit als bewijs, dat ook in het begin van de 18de eeuw reeds meekrap naar Engeland ging ¹⁾.

Ook naar Hamburg werden belangrijke partijen meekrap verscheept. In 1771 verongelukte het schip „De Jonge Klaas” op weg naar Hamburg in het Friese Gat. Het schip had 61 vaten meekrap aan boord, die door verschillende kooplieden ingeladen waren ²⁾. Andere afzetgebieden over zee waren de Oostzee- en Middellandse Zee-landen. Verreweg het grootste deel van de export werd overzee verzonden. Een klein deel ging de Rijn op naar Duitsland en een nog kleiner deel ging naar Brabant.

Hoewel ons beeld nog ver van volledig is, kunnen we besluiten, dat de meekraphandel en -cultuur een belangrijke bron van inkomsten voor ons land geweest zijn en dat Rotterdam het voornaamste centrum van deze handel was. „Ruim drie eeuwen bezat Nederland vrijwel het monopolie van de meekrap,” zegt Van der Weijde in zijn beschrijving van de

1) Not. prot. 2108/47.

2) Not. prot. 3267/227.

meekrapcultuur. Pas in de 19de eeuw kwam dit monopolie ernstig in gevaar, toen de cultuur in Frankrijk grote vorderingen maakte. In de jaren 1850-1860 volgde er nog een krachtige opbloei, doch in 1868 werd door Lieberman en Graebe de kunstmatig verkregen alizarine uitgevonden, die snel een eind maakte aan de meekrapcultuur. Vooral voor Zeeland was dit een harde slag, daar de landbouw er hier geheel op ingesteld was. De landbouw kan zich immers moeilijker op andere producten omschakelen dan de handel. Gelukkig vond men echter compensatie in de opkomende suikerbietencultuur.

Literatuur:

J. de Kanter, De meekrapteler en bereider, in: Volledige beschrijving van alle konsten, enz., band 16-18, 1802.

I. G. J. van den Bosch, Over den verbouw en de bereiding der meekrap in het departement van Vaucluse in verband met de meekrapteelt in Zeeland, 1850.

A. van der Weijde, De verdwenen meekrapcultuur op Schouwen en Duiveland, in: Archief v. h. Zeeuwsch Genootschap, 1925.

Mej. B. W. van der Kloot Meyburg, Bijdrage tot de geschiedenis van de meekrapcultuur in Nederland, in: Economisch-Historisch Jaarboek, dl. XVIII, 1934.

N. W. Posthumus, De geschiedenis van de Leidsche lakenindustrie, II en III.

W. L. J. de Nie, De ontwikkeling der Noordnederlandse textielververij, 1937.

GALGENHUMOR

Ansiet ende vliet, est vita deceptoria.

Ist huyden yet, morgen ist nyet; sic transit mundi gloria.

Cum trahis ego traho; de fune vescimur.

Coster, goeden dach, coster; gij condit brengen ende ick can

Dus leven wij beide van der strengen. [hengen.

Oud Memoriaal van Schepenen van Rotterdam.